

فهرست یا معرف آثار

فهرست چیست؟

موضوع مورد نظر به گفتار زیر بستگی دارد:

دوره سنگ:

سنگها آگاه نبودند که این جنک نابودی دو طرف را در بردارد. طبل جنک را نواخته و فرمان ستیز دادند. زدو خورد شروع گردید. مبارزان چخماق در میدان زدو خورد آتشی افروختند که از برفش دل خاک تیره و تار گشت و ازدهای فلز از تشنگی حرکت قسری نمود و برای یافتن آب امتزاج تند گردید و از پیچیدن در لایه‌های زمین ماهی وار فلس برآورد. آنگاه بسطح زمین رسید که حرارت از او آنچه داشت گرفت و جزورق‌ها و تیغه‌ها و دانه‌ها چیزی نماند. اینجا است که عهد فلز شکوفان گشتند و دور سنگ سپری شد.

دوره فلز:

هنگام تابش وجود بر نمود کتابت کی بود؟
آیا در آغاز یا در میان و یا در پایان این دوره است؟ نمیدانیم.
آری خط در این سالها متولد شد و مادر خط (فلز) در این زمان کودک خود را به استاد سپرد تا راه رفتن آموزد.

کندی کودک و سختی و ناهمواری مسیر در نتیجه آموزش بطول انجامید. در برخی از راه‌های پایش بجا مانده که نیکوترین گواه ما است.
نشانه گذاری شروع شد و تاریخ وجود کتبی در جهان از همینجا آغاز میشود.

دوره خط:

در هر صحنه ای که نمایان گردید تماشاچیان را یکدل نه صد دل فریفته خود ساخت و آنان برقراری او را بر صحنه‌ها درخواست نمودند لذا در صحنه صفحه‌ها استوار

ماند و آنچنان نهضتی پدید آورد که بر کسی پنهان نیست .

نشانه گذاری از دسته‌ها و گروه‌ها از آن جهت بود که فکر آنان بر جا بماند و آیندگان آن را دریابند . فرزندان نیز پیروی کردند و بهمان روش پرداختند . پس از تولید و تناسل وجود کتبی واحد هایی پدید آمدند و گفتگوی کرد آوری لشکر الفبا آغاز شد . با الفباء در جهان خط دگرگونی بزرگی نمودار شد و قانون و نظم در وجود کتبی به جریان افتاد الفباء که مادر همه ترقیات آدمیان است بانداشتن جایگاهی مناسب سرگردان بود . گاهی بر تخته های سنگی حکمرانی داشت و زمانی در گل ولای ساحل شیب دار کاسه و کوزه لشکر میراند و چند صباحی زیور طلا و نقره میشد و به ندرت از تنگدستی و انبوه لشکر به چوب قناعت میکرد این نشیب و فراز همچنان ادامه داشت تا کشور کاغذ کشف شد پس از استقرار این لشکر انبوه در آن کشور وسیع اندیشه جهانگیری و کشور کشایی پدیدار شد و شروع به پیشروی نمود ! .

یاد داشته را گرد آوردند و در میان دو پوست نهادند و کتاب و دفتر نامیدند . از گرد آوردن چندین دفتر و دیوان در یک محل کتابخانه تشکیل دادند و بگفته (رمسیس دوم) پادشاه مصر طیب بروح آشکارا گردید تا کتاب و کتابخانه بسیار مبسوط و مفصل و در تاریخ ادبیات هذ کوراست .

کتابخانه‌ها چندی بصورت بهترین موزه آثار بزرگان و نوابغ هر قوم و ملل درآمد و برای معرفی این آثار گرانها فهرست نویسی شروع گردید .

فهرست یا معرف آثار:

فهرست کتابیست جامع اوصاف کتابها، راهنمای محتویات و تقسیمات کتابخانه و لازم غیر مفارق آن ، فهرست مصنفات را که در یکجا جمع شده اند معرفی می کند .

در قرون وسطی کتابخانه‌های صوامع و معابد بزرگ هر يك فهرست مخصوصی داشته اند ، مکتشفان و دانشمندان علم آثار هنوز از تفحص فهرست کتابخانه‌های نینوا، بابل ، آتن ، رم و اسکندریه دست نکشیده اند .

قدیمترین فهرست اروپایی به عقیده فرانسویان فهرستی است که نیم قرن قبل از اختراع مطبعه (اولدمانوس) نام کتابفروش نوشته است (۱۴۹۸)

دانشمندان و مستشرقان برای کتابهای اسلامی و جز آنها فهرستهای زیادی نوشته‌اند که برخی از آنها عبارتند از :

- ۱- فهرست ابن‌الندیم ۲- اکتفاء القنوع فاندیک ۳- کشف‌الظنون حاجی خلیفه ۴- فهرست دسائی ۵- فهرست کتابخانه شرقی چاپ آلمانی
 - ۶- فهرست اوگست مولر ۷- فهرست خدیوی مصر ۸- فهرست بودلین
 - ۹- فهرست کتب شرقی چاپ لیدن ۱۰- فهرست کمبریج و بریتیش موزیوم و....
- در فهرست نویسی برخی نام مؤلف و دسته‌ای نام کتاب و گروهی موضوع را رعایت کردند و از اینجهت فهرست به بخشهای گوناگون درآمد که از آنها است :

۱- فهرست برطبق نام نگارنده

۲- « « « « کتاب

۳- « « « « موضوع

۴- « « « « زبان

۵- « « « « شماره

۶- « « « « تطبیقی

در فهرست تطبیقی نسخه‌های گوناگون از یک کتاب را که در کتابخانه‌ها موجود است باهم منطبق نموده و تفاوت نسخه‌ها را تعیین می‌کنند در ایران هم اکنون برخی از دوستان به فهرست تطبیقی نسخ فارسی اشتغال دارند.

در ذیل عنایت شاهنشاه آریامهر در میهن ما ایران گامهای بزرگی در طبع و نشر کتابها و تأسیس و تشکیل کتابخانه‌ها برداشته شده و با تأسیس بنیاد پهلوی و فرهنگ ایران و کتابخانه پهلوی زبان و تاریخ این سرزمین شکوفان گردید .

آنچه لازم غیر مفارق کتابخانه پهلوی و بنیاد فرهنگ ایران است فهرست تطبیقی است که باید بیش از حدبآن توجه داشت برخی از کتابخانه‌های عمومی چون کتابخانه دانشگاه و رضویه و دانشکده‌ها فهرست شده و هم اکنون کتابخانه مجلس و ملک و سپهسالار در دست فهرست است . کتابخانه مجلس که از مفاخر و مآثر جلیله ایران است باهمت

رئیس دانشمند مجلس جناب آقای مهندس ریاضی و بروفق آرزوی دوستداران معارف و سایل استفاده‌های علمی و ادبی را فراهم کرده و در نتیجه سعی و کوشش رئیس محترم کتابخانه آقای دکتر تفضلی تعداد زیادی کتاب خطی و چاپی خریداری شده و روز بروز بر تعداد آن افزود میشود .

کتابخانه مجلس در خرداد ۱۳۴۴ فهرست استاد فقید سعید نفیسی را منتشر نمود و اکنون که پنجمین فهرست مجلس تألیف دانشمندار جمند آقای عبدالحسین حائری منتشر میشود کتابخانه مجلس دارای شش جلد فهرست است .

فهرست پنجم که معرف آثار فلسفه و کلام دانشمندان اسلامی است بی شک بهترین فهرست مخطوطات فلسفه و کلام بشمار است و از دو جهت بر دیگر فهرستها امتیاز دارد:

الف- این فهرست نسخی را که در فهرستهای دیگر بخوبی شناخته نشده‌اند بررسی و تحقیق می کند مانند :

۱- نسخه از منطق صدر المتألهین

۲- تحقیق درباره حاشیه آقا حسین خوانساری بر شفاء ابن سینا

۳- تحقیق درباره دانشنامه جهان تألیف غیاث الدین علی که ترجمه ایست از شرح اشارات خواجه نصیر طوسی بدون اینکه مترجم این موضوع را یاد آور شده باشد.

ب- حاوی کتابهایی است که برای اولین بار معرفی میشوند :

۱- کحل الابصار سید احمد عاملی ۲ ترجمه تحصیل بهمنیار

۳- منهج الرشاد محمد نعیم طالقانی ۴- شرح هدایه

۵- یاد داشتهایی از آقا علی مدرس زنوزی صاحب بدایع الحکم بر کنار نسخه‌هایی از کتب فلسفه و کلام که در کتابخانه شخصی او بوده و سپس بکتابخانه مجلس منتقل شده است.

ما در اینجا سخن را پایان داده و در شماره آینده آنچه را باید یک فهرست نگار خوب دارا باشد بیان میکنیم .